

ländischen Teilnehmer begrüßten besonders die in drei Sprachen gedruckten Referatsthesen, welche ihnen die Möglichkeit boten, sich auf die Diskussion zu jenen Vorträgen vorzubereiten, die in einer anderen als ihrer Muttersprache vorgetragen wurden.

Die Konferenz knüpfte an die wachsende Tradition der Nachkriegskonferenzen der tschechoslowakischen Anthropologen an und man kann sagen, dass sie das hohe Niveau der anthropologischen Arbeit in unserem Staat bestätigt hat.

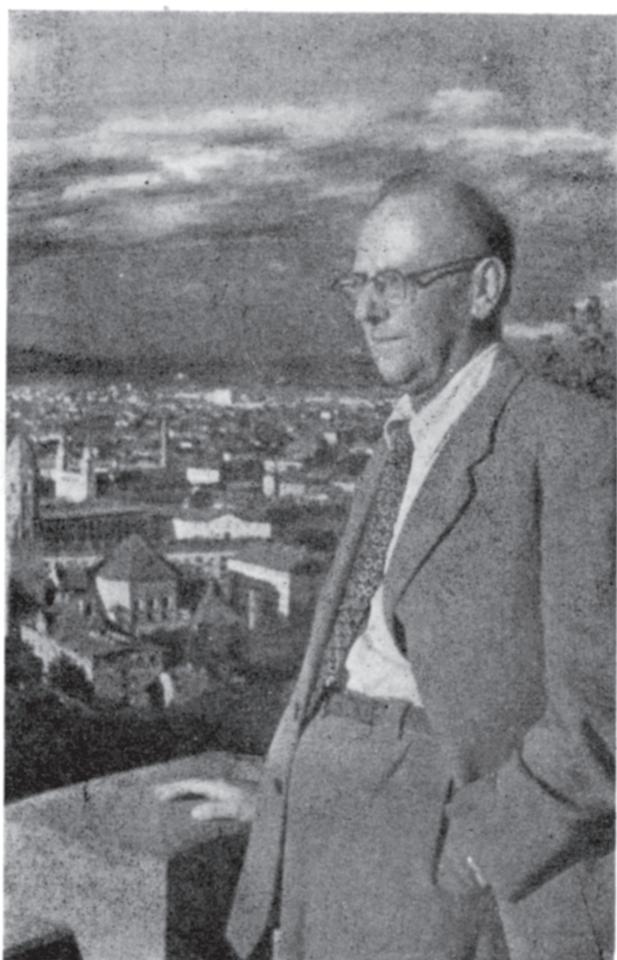
Milan Dokládal, Brno

OCENĚNÍ VĚDECKÉ PRÁCE PROF. BOŽO ŠKERLJA

THE APPRECIATION OF SCIENTIFIC WORK OF PROFESSOR BOŽO ŠKERLJ

Na podzim r. 1961 nás překvapila smutná zpráva, že dne 10. listopadu 1961 zemřel náš druhý přítel RNDr. Božo ŠKERLJ, profesor antropologie na universitě v Lublaně. Mezi antropology všech zemí světa byl Škerl velmi dobře znám a sotva bychom našli antropologa, který při své vědecké práci by nepřišel do styku s jeho spisy. Škerlova vědecká práce obsahla antropologii v plné šíři. Při dnešní vyhraněné specializaci jednotlivých směrů vědy o člověku jeden pracovník těžko může zhodnotit jeho celoživotní vědeckou práci, a tak i tato moje krátká zpráva nemůže být úplná.

Božo Škerl byl jedním ze zahraničních žáků prof. Matiegky, kteří dosáhl světové úrovně. Narodil se r. 1904 a dosáhl doktorátu přírodních věd z antropologie na Karlově universitě v Praze

Prof. Dr. Božo Škerl v Lublaně r. 1957.
(Foto Dr. M. Prokopec.)

v r. 1927. Po určitou dobu působil jako asistent na Antropologickém ústavu v Brně, ale brzo odejel do své vlasti Jugoslávie, kde v Lublaně pracoval po celý život. Konal velmi mnoho vědeckých cest do celého světa a do Československa přijížděl rád a často, protože zde měl mnoho přátel a jeho chot je naše krajanka. Jako Matiegkův asistent měl jsem velmi často příležitost setkat se v Antropologickém ústavu se Škerljem a poznat jeho široký vědecký rozhled i krásný lidský profil a uzavřel jsem s ním trvalé přátelství. Škerl byl vždy veselý, snadno se spácel a jak přišel do ústavu, hned pomáhal mladším pracovníkům svými znalostmi a zkušenostmi. Byl velmi erudovaný ve všech biologických oborech. Vždy jsem se od něho dověděl něco nového, protože měl vynikající přehled o světové antropologické literatuře. Byl výborný malířem a kreslírem a tohoto svého talentu vždy využíval, chtěl-li nejakou otázkou zevrubně vysvetlit. Měl neobyčejný posteh pro morfologické vlastnosti lidského těla a tento zájem jej neopustil po celou dobu jeho života.

V prvé čtvrtině našeho století vystoupil německý badatel Kretschmer se svým spisem *Körperbau und Charakter*, v němž stanovil základní typy tělesné stavby. Rozvedl vlastně nauku francouzského badatele Claude Sigauda o jeho známých typech tělesné stavby (type respiratoire, digestif, musculaire et cérebral). Oba tito badatelé a celá řada jejich současníků i následovníků se zabývala výhradně konstitučními typy mužů, protože u mužů lze distinktně tyto typy tělesné stavby rozpoznat. Záhadou zůstávala konstituce tělesné stavby žen. Do tohoto problému se pustil již tehdy Škerl. Ukázal, že rozložení podkožního tuku u ženy je jiné než u mužů a již v r. 1930 v Archiv für Frauenkunde vyšla jeho práce *Zur physiologischen Fettleibigkeit des Weibes*. Pamatuji se, jak velký rozruch způsobila ve světě Škerlova práce o vlivu gymnastiky a sportu na tělesnou stavbu ženy. Tato práce byla výsledkem dlouholetých studií, které konal Škerl na Mydlarského WF Wychowania fizycznego v Bielanech ve Varšavě. Škerlova práce Menschlicher Körper und Leibesübungen vyšla v r. 1936 ve Varšavě. Domníval se, ne zcela správně, že tělesná cvičení působí nepříznivě na konstituci ženy a vyvolávají nežádoucí změny na páni, takže ztěžují základní fysiologické funkce ženy. I když tato konцепce byla později překonána a sám autor na ní nikterak tvrdosíjně nelpěl, přece jeho práce se stala základní pro posuzování biotypu ženy a návodnou pro další práce jako v r. 1938 Škerlův spis uveřejněný v Acta Morphologica v Holandsku *Die Körperformtypen des Weibes*. Škerl první otevřel cestu k poznání konstituce těla ženy a vždy bude citován na předních stránkách prací zabývajících se tímto oborem.

Téměř po dvaceti letech jsem přijel do varšavského AWF (Akademia wychowania fizycznego) v Bielanech a posud vzpomínka na činnost a práci prof. Škerlja byla zde živá. Prof. Halina Milicerová vyslovovala svůj obdiv nad pilnou, iniciativní a houzevnatou prací Škerlovcou a stejně tak nadšeně se vyslovoval i prof. Jan Mydlarski, který v roce 1955 byl ředitelem Antropologického ústavu Polské akademie věd ve Wrocławi. Mezi své polské přátele a známé jsme se spolu se Škerljem vrátili v roce 1956 do Krakova při příležitosti jubilea stoletého výročí polské antropologie. Vzpomínám na krásné večery, kdy jsme spolu dložili do pozdních nočních hodin debatovali o nejrůznějších antropologických problémech, hodnotili práci v oboru antropologie v letech předválečných a poválečných, vzpomínali na svého učitele Matiegku a jeho nástupce prof. Malého, který nás tak brzo opustil. Stanovili jsme si velké perspektivy další vědecké spolupráce. Prof. Škerl věnoval mi separáty téměř všech svých vědeckých prací, které s velkým úspěchem používám zvláště při školení specialistů.

A nyní přeskočíme opět 12 let zpět od našeho setkání v Krakově. Byl to rok 1945. Již za okupace jsem se dozvěděl, že Škerl byl zatčen gestapem a odvezen do koncentračního tábora v Dachau. Všichni jsme se strachovali o jeho život, neboť přežít Vernichtungslager bylo téměř nemožné. Za parného červnového dne v r. 1945 najednou se otevřely dveře našeho Antropologického ústavu na Albertově a v nich ve zbzdrovaném stavu se objevil náš milý Škerl, vracející se z koncentračního tábora v Dachau. Neměl nic než trochu výborného tabáku, který dostal od svých osvoboditelů a o který se s námi rozdělil. Při vonném dýmu nám vyprávěl o Dantově peklu, které prožil v nacistických koncentrách. Ale dložili jsme nepovídali. Pro nával různých prací nemohli jsme jestě do té doby vyřadit z naší knihovny rasistické pavědecké publikace. Škerl si svlékl kabát, vyhrnul rukávy a pustil se do regálů plných knih, na nichž ještě téměř nezaschl razítka Institut für Rassenbiologie. A již lásky na hromadu spisy Günthera, Woltmanna, Darého, Chamberlaina

a jiných nacistických ideologů, kteří ač nikdy nebyli skutečnými antropology, zkomplotovali německou vědu o člověku. Byla toho pěkná kupa, kterou prohlásil Škerlji za libri prohibiti. Před odchodem napsal Škerlji do naší pamětní knihy tento zápis: „*Při návratu z koncentračního tábora z Dachau zašel jsem do Anthropologického ústavu Karlovy univerzity, z něbož jsem před dvaceti lety vyšel jako mladý antropolog. Zastíbil jsem zde své známé, jen jeden chyběl – starý pán, který se nedožil osvobození a konečného vítězství. Přeji svému příteli prof. Malém a celému ústavu zdar a mnoho úspěchů v nové republice.*“

Po návratu do své vlasti pustil se ihned do pilné práce ve všech oborech antropologie, v nichž pracoval před válkou.

Z prehistorické antropologie jsou známé jeho studie o opečování. Práci Pithecanthropus a Homo publikoval ve Stuttgartě v r. 1927, v časopisu Ethnolog v Lublaně uveřejnil stať „Je Pithecanthropus erectus předchůdce dnešních hominidů“. V roce 1950 vyšla monograficky v Lublaně jeho kniha Razvoj člověka, pojednávající o antropogeneze. V následujícím roce v Archeologickém věstníku v Lublaně vyšla práce „Dnešní problémy vývoje člověka“ a v roce 1956 v téžem věstníku pojednání o úloze i místu neandrtálci v lidské evoluci. Ve otázkách vývoje člověka také vědecky popularizoval a pro mládež napsal knihu „Mysleči dvoňožeč“.

V historické antropologii se zabýval výzkumem slovanských pohřebišť v Jugoslávii, psal o orientaci hrobů, o středověkých netropořích, dále o středověké demografii Slavonie, o středověké kostnici z Bledu (Srednjeveska okostja z Bleda vyšlo v r. 1953 v Rozpravách SAZU).

Fyzické antropologie týká se jeho práce z r. 1935 Tělesná stavba člověka. V Utrechtu v r. 1938 v Acta neerlandica publikoval práci Die Körperformtypen des Weibes, ve které první uvádí konstituční typy žen. V medicinské encyklopédii v r. 1957 uveřejnil Antropometrii. V poslední době se zabýval vypočítáváním povrchu a objemu lidského těla vcelku i jeho částí. V roce 1958 navštívil náš antropologický sjezd v Opavě a přednesl referát na téma Poměr mezi povrchem a váhou lidského těla. Ukázal, že s přibývající tloušťkou těla klesá relativně plocha tělesného povrchu. Děti a mladiství mají relativně větší povrch těla vzhledem k váze než dospělí a také u starých lidí nad 75 let se zvětšuje tělesný povrch v poměru k váze. V r. 1958 publikoval v polském časopise Człowiek w czasie i przestrzeni Příspěvek k poznaniu morfologii i przestrzeni lidského těla. Zde prokázal totéž, co prof. S. Menth na našem materiálu ze spartakiády, že konstituce není statická ale dynamická, není pokud jde o stránskou morfologickou ztrnulým fenotypem zděděného genotypu. Píše doslova: „Z toho, co zde bylo řečeno, vysvítá, že konstituce, jde-li o její stránskou morfologickou, méně se věkem a podobně změny bude možno pozorovat i z jiných bledisek fysiologických, psychologických i patologických. Koncept konstituce, jak už jsem ukázal v úvodu, nemůže být vyjádřena staticky, ale co nejvíce dynamicky. Statická typologie je přezitkem i z blediska plemenného třídění, které by bylo třeba též opřít spíše o dynamická morfologická kritéria.“

Klasická je jeho práce, kterou napsal spolu s Brožkem a Huntem o podkožním tuku a věkových změnách v tělesné stavbě žen. Práce byla uveřejněna v AJPA v r. 1953. Tyto změny během věku sledoval i na částech lidského těla.

Četné práce napsal z etnické antropologie. Není možno je všechny zde uvést, jako nebylo možno uvést všechny práce z historické, prehistorické a fyzické antropologie. Je to zvláště práce o plemenném složení Jugoslávie Příspěvek k antropologii Jihozápadu, který uveřejnil v Praze v časopise Anthropologie v r. 1927. Dále o tomto problému pojednává v práci Beiträge zur Anthropologie der Slovenen uveřejněné v Anthropologischer Anzeiger ve Stuttgartu v r. 1931.

To, co jsem uvedl, je jen velmi stručný zhodnocení významných vědeckých prací Škerljevých. Jeho obsáhlá bibliografie čítající téměř dvěstě vědeckých prací, svědčí o neobvyklé plí i a pracovitosti. Škerlji dovezl pracovat za všech okolností, pracoval i, jak sám piše, v barbarských podmínkách života německých koncentračních táborů. Jako antropolog byl přikázán do prosekury koncentračního tábora v Dachau, kde si konal tajně záznamy, které jsou těžkou obžalobou nacismu. Publikoval je v Zdravotnickém věstníku v Lublaně po svém návratu z koncentračního tábora v r. 1946.

Škerlji byl sám člověk silné tělesné konstituce a přežil hrůzy nacistického koncentračního tábora. Subjektivně nepociťoval žádné obtíže a při posledních schůzkách s velkou radostí mi vyprávěl, že si koupil náš československý motocykl Pionýr a s ním podnikal daleké výlety z Lublaně až k břehům Jadranu. Rád měl

moře a turistiku. Ze svých zájezdů přinášel si mnoho krásných obrázků, které sám maloval.

Koncem října minulého roku vrátil se náš asistent dr. Troníček ze studijní cesty z Jugoslávie a sdělil nám truchlivou zprávu, že Božo Škerlji leží beznadějně nemocen, neboť lékaři zjistili rakovinu jater v takovém stavu, kdy již není pomocí. První zprávu o jeho úmrtí nám podal jeho přítel a spoluvezen z Dachau univ. prof. Bláha.

Velký badatel ve vědě o člověku odešel navždy, ale celé generace antropologů budou se vracet k práci prof. Škerlji a pro všechny obory vědy o člověku najdou zde četné poznatky, které byly výsledkem neobyčejně plodného života tohoto vědce – našeho velkého přítele.

V. Fetter, Praha

SUMMARY

Božo Škerlji, the professor of anthropology of the University of Ljubljana died in November 1961. He was born in 1904 and in 1927 he reached the doctorate of anthropology on Faculty of Natural Sciences of Charles'University in Prague as a pupil of professor Jindřich Matiegka. Škerlji nearly all his life was working in Ljubljana, he undertook many scientific journeys almost to the whole world. He liked to go to Czechoslovakia very often, because he had many friends there and his wife was from Prague.

The Škerlji's scientific work is significant in every branch of prehistoric, historic, physical and ethnic anthropology. He published works on prehistoric anthropology about Pithecanthropus (*Stuttgart 1927*), about anthropogenesis (*Ljubljana 1950*), about problems of human evolution (*Ljubljana 1956*) and many others. In the line of the historic anthropology he worked at researches of Slav cemeteries in Jugoslavia. He wrote of the orientation of graves, the medieval necropolies, the medieval demography, of the ossuary in Bled etc.

The predominant part of his works, which are basic works for the knowledge of the body constitution of woman, refers to physical anthropology, as „Die Körperformtypen des Weibes“ (1938 *Acta neerlandica*, Utrecht). In the last time he worked at volumetry, an enumerating of volume and surface of human body on the whole and also of its parts. He held a report „The Proportion between surface and weight of human body“ on the Congress of Czechoslovak anthropologists in Opava in 1958. Along with J. Brožek and E. Hunt he published in 1953 the work „Subcutaneous fat and age changes in body build and body form of women“ (*Amer. J. Phys. Anthr. 11/4 : 577–600*), which is another contribution to our knowledge of body constitution of woman.

He wrote many works of ethnic anthropology of inhabitants of Jugoslavia as „Beiträge zur Anthropologie der Slovener“ (*Antrop. Anzeiger 1931, Stuttgart*).

The bibliography of Škerlji's works contains almost 200 scientific treatises and it is a testimony of his unusual diligence and laboriousness and of his large scientific scope. Škerlji knew to work also in hard conditions, when he was imprisoned in the concentration camp in Dachau, during the war. His work „Some Statements from the Dissection Room at Dachau“ (*Zdrav. vest. XV. 1946, Ljubljana*) is a deep accusation of Nazis.

In prof. B. Škerlji anthropological Science has lost a great Scientist and Humanist.

BIBLIOGRAFIE PROF. DR. BOŽO ŠKERLJA

Sestavil M. Prokopec, C. Sc.

- 1927: Příspěvek k antropologii Jihoslovánů. (Contribution à l'anthropologie des Yougoslaves.) *Antropologie (Praha)* 5/1–2 (55–91)
Pigmentace a počátek menstruace. (Le début de la menstruation et la pigmentation) *Antropologie (Praha)* 5/3–4, (267–272)
- 1928: Kako naj razumemo dinarsko rasu? (Wie haben wir die dinarische Rasse zu verstehen?) *Geogr. vest. (Ljubljana)*, (34–56)